

Franciszek P e p ł o w s k i – SŁOWNICTWO ESTETYCZNE
CYPRIANA NORWIDA

Słownictwo estetyczne Cypriana Norwida. Pod redakcją Jolanty Chojak. Seria słownikowych zeszytów tematycznych, zeszyt 3. Warszawa 1994 s. I-XIII, 1-221. Uniwersytet Warszawski. Prace Wydziału Polonistyki. Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida. (Autorzy opracowania: Radosław P a w e l e c, Jadwiga P u z y n i n a i Jolanta C h o j a k).

Tomasz K o r p y s z, Jadwiga P u z y n i n a. *Wolność i niewola w „Pismach” Cypriana Norwida.* Seria słownikowych zeszytów tematycznych, zeszyt 4. Warszawa 1998 s. I-XV, 1-199. Uniwersytet Warszawski. Prace Wydziału Polonistyki. Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida.

Od 1993 r. stworzona i kierowana przez profesor Jadwigę Puzyninę Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida wydaje Serię słownikowych zeszytów tematycznych. Dotąd ukazały się cztery zeszyty. Poza wyżej wymienionymi wyszły jeszcze: Zeszyt 1: *Słownictwo etyczne Cypriana Norwida, część 1: prawda, fałsz, kłamstwo.* Pod redakcją Jadwigi Puzyniny. Warszawa 1993; Zeszyt 2: Ewa T e l e ż y Ń s k a. *Nazwy barw w twórczości Cypriana Norwida.* Warszawa 1994.

Przedmiotem recenzji są dwa ostatnie zeszyty poświęcone słownictwu estetycznemu oraz wolności i niewoli. Zasady opracowania przedstawiła Jadwiga Puzynina we wstępie do zeszytu 1 (s. XVI-XXV). Wprowadzają one istotne, dotąd niespotykane innowacje w stosunku do dotychczasowych opracowań słownikowych¹. Opracowanie semantyki poprzedza kompletny zbiór ponumerowanych cytatów, ułożony chronologicznie i opatrzony skrótami tekstów. Dzięki temu czytelnik uzyskuje dokładne informacje o pierwszym pojawieniu się słowa, o częstotliwości jego występowania w poszczególnych utworach i okresach twórczości. Pożytki te dotyczą również znaczeń, użyć przerośniętych, ironicznych, a także związków frazeologicznych. Odrębną cześć w lokalizacji wyróżnia się cytaty z tekstów poetyckich (kursywa) i z prozy (antykwę). Ponadto przy cytatach podaje się też – w razie potrzeby – czy pochodzą one z didaskaliów, z mott, przypisów, przekładów i z tytułów utworów, a także czy są cytatami wprowadzonymi przez Norwida z innych autorów. Te dodatkowe informacje są szczególnie cenne dla badań języka i stylu autora. Wreszcie po każdym cytacie, po jego lokalizacji, podaje się w nawiasie numer znaczenia, do którego cytat został zaliczony. (Ta informacja występuje tylko w zeszycie 3, brak jej natomiast

---

¹ Zbliżony sposób opracowania przyjął też *Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego*. Pod redakcją M. Kucyły. T. I: *a-h*. Kraków 1994.

w zeszytzie 4). Należy podkreślić, że źródłem cytatów są prawie bezwyjątkowo autografy i pierwodruki. Cytaty podaje się w transkrypcji, modernizując niektóre zjawiska fonetyczne i fleksyjne (np. e pochylone i końcówki przymiotników i imiesłówów *-em*, *-emi*, które zachowuje się tylko w pozycjach rymowych). Usuwa się też postaci typu *gienerał*, *gołqb'*, *kwew'*, zachowuje się natomiast zleksykalizowane archaizmy fonetyczne, np. *jeźli*, *posełać*, oraz archaizmy fleksyjne, np. w bierniku liczby pojedynczej *moję*, *wolą* itd. Sądzę, że ze względu na przeznaczenie zeszytów takie uproszczenia transkrypcyjne są uzasadnione.

W omawianych zeszytach cytaty zostały ukształtowane bardzo starannie, z myślą o najpełniejszym ilustrowaniu znaczeń. Często są to przykłady długie, wielozdaniowe, uzupełniane w razie potrzeby dodatkowymi informacjami w nawiasach, umożliwiającymi pełne zrozumienie tekstu. Dla mniej doświadczonego czytelnika, nieobeznanego dobrze z polszczyzną XIX w. i z językiem Norwida, cenne są przypisy do cytatów. Podaje się w nich m.in. tłumaczenie obcych wyrazów i przytoczeń, a także objaśnia się niektóre słowa, jak np. *ogiw* 'ostrołuk architektoniczny' (z. 3, s. 3), *przysadne* 'przesadne, nienaturalne' (z. 3, s. 15), *hałabardować* 'krzyczeć, urządzać burdy' (z. 3, s. 18), *ciężarność* 'ociężałość' (z. 4, s. 33), *sacerdotalny* 'kapłański' (z. 4, s. 60). Często przypisy zawierają komentarz historyczny lub rzeczowy, odsyłający do sytuacji, której dotyczy cytat. Np. pod hasłem *nieartystyczny* w cytacie nr 1 słowo *sztuka* otrzymuje przypis „mowa o rytownictwie” (s. 23). Podobnie w cytacie nr 18 pod hasłem *estetyczny* fragment „Z kreacji takiej...” otrzymuje przypis informujący, że: „Mowa o mazurze m.in. w aspekcie muzyki Chopina” (s. 27). Zawarte w przypisach informacje zwalniają czytelnika z obowiązku sięgania do wydań tekstów Norwida. Równie cenne są przypisy historyczne, np. pod hasłem *oswobodzić* fragment cytatu „upadku akt” otrzymuje wyjaśnienie „Kontekst dotyczy upadku Cesarstwa Rzymskiego” (z. 4, s. 110).

Po przytoczeniu wszystkich cytatów następuje druga, merytoryczna część opracowania, przynosząca analizy semantyczne, składniowe, frazeologiczne i stylistyczne. Podział na znaczenia poprzedza informacja o ilości użyc z podziałem na poezję i prozę, ze szczegółowym podaniem wariantów, użyc w tytułach, w dedykacjach, w mottach, w didaskaliach i w przypisach; wyróżnia się też statystycznie obce cytaty w utworach Norwida. Dalej podaje się objaśnienie znaczenia, po którym przytacza się jeden cytat, ilustrujący najlepiej to znaczenie, a po nim wymienia się kolejne numery należących tu cytatów. Przyjęte dla objaśnień założenia tak formułuje we wstępie do zeszytu 1. Jadwiga Puzynina: „Podstawowym dążeniem przy opisach znaczeń jest maksymalna zrozumiałość oraz adekwatność wobec przyporządkowanych im użyc wyrazu hasłowego. W opisach tych dążymy do posługiwania się możliwie prostym i jednolitym metajęzykiem” (s. XXI)². Przyjęto też tezę kognitywizmu o braku

---

² Przyjęte założenia poprzedziły wcześniejsze przemyślenia i dyskusje, przedstawione m.in. w następujących pracach Jadwigi Puzyniny: *Językoznawstwo a aksjologia*. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego XXXIX, 1982; *O celach i metodach prac nad słownikami autorów*. W: *Z polskich studiów slawistycznych*. Seria VII. Warszawa 1988. *Język a kultura*. T. 3:

wyraźnych granic między zjawiskami rzeczywistości oraz zjawiskami językowymi. Wiąże się z tym wprowadzenie opisu znaczeń na zasadzie aproksymacji, przejawiającej się m.in. w posługiwaniu się określeniem *zazwyczaj*. W obrębie każdego znaczenia wydziela się frazeologizmy, użycia przenośne i ironiczne, porównania, szeregi, użycia niesprecyzowane znaczeniowo, eksplikacje poety, konstrukcje z dywizem, użycia w pozycji rymowej. Większość wymienionych grup jest ilustrowana skróconymi cytatami; wyjątek stanowią użycia ironiczne i eksplikacje poety, gdzie słusznie podaje się tylko same numery cytatów. W konstrukcjach z dywizem przytacza się same połączenia bez cytatów, a użycia w pozycji rymowej są ilustrowane tylko samymi parami rymowymi. Bardzo cenne są też informacje o neologizmach Norwida; w zeszycie 3 są podawane przy znaczeniu, natomiast w zeszycie 4 przy haśle, co wydaje się praktyczniejsze.

Ze względów oszczędnościowych w stosunku do początkowych założeń, realizowanych w zeszycie 1 i 2, w dwóch ostatnich zeszytach zrezygnowano z podawania informacji o łączliwości omawianych wyrazów. (Wyróżniano tu dwie grupy popierane cytatami: gdy wyraz jest określany przez inne wyrazy lub gdy sam określa inne wyrazy).

W zeszycie 3 opracowano osiem gniazd słowotwórczych skupionych wokół słów podstawowych dla poglądów estetycznych Norwida: *artyzm* (9), *estetyka* (11), *forma* (2), *harmonia* (21), *oryginalność* (5), *piękno* (18), *styl* (6), *sztuka* (3). Weszło tu 75 słów, reprezentowanych 2547 cytatami. Jak widać z podanych wyżej w nawiasach liczb, poszczególne gniazda różnią się ilością derywatów, a więc i produktywnością. Najmniej produktywna jest *forma*, której towarzyszy tylko przymiotnik *foremny*, oraz *sztuka*, od której są utworzone dwa derywaty: *wszechsztuka* i *sztukmistrz*. Najliczniejsze są gniazda przy słowach: *harmonia* – 20 derywatów, i *piękno* – 18 derywatów, oraz *estetyka* – 11 wyrazów pochodnych. Poszczególne hasła różnią się też znacznie frekwencją; do najczęstszych, liczących ponad 100 użyci, należą: *sztuka* (821), *piękny* (495), *artysta* (226), *styl* (138), *forma* (107) i *harmonia* (122); po kilkadziesiąt użyci mają: *pięknie* (85), *sztukmistrz* (78), *estetyczny* (61), *artystyczny* (47), *oryginalny* (40), *piękno* (38), *estetyka* (32), *oryginalność* (21). Najliczniej są reprezentowane hasła jednocytatowe, które stanowią ponad połowę ogólnej liczby opracowanych słów (38 na 75); większość stanowią tu czasowniki i imiesłowy (12 + 5) oraz rzeczowniki (10). Na 75 słów znajdujemy 12 neologizmów; 10 z nich jest reprezentowane pojedynczymi cytatami, a dwa: *wszechharmonia* i *wszechsztuka*, zostały użyte po trzy razy. Najwięcej, bo aż sześć neologizmów, wiąże się z gniazdem *harmonii*: *bezharmonia*, *całoharmonia*, *doharmonizować się*, *dysharmonizować*, *wszechharmonia*, *znieharmonizować*; dwa neologizmy należą do gniazda *artyzmu*: *artystycznieć*, *uartystycznieć*; pozostałe gniazda są reprezentowane pojedynczymi nowotworami: *arcystyl*, *dopięknąć*, *wszechsztuka* i *zestetycznieć*. Większość neo-

---

Wartość w języku i tekście. Red. J. Puzynina i J. Anusiewicz. Wrocław 1991; *Język wartości*. Warszawa 1992; *Opis znaczenia w słowniku autora*. W: *O definicjach i definiowaniu*. Red. J. Bartmiński i R. Tokarski. Lublin 1993.

logizmów należy do typowych dla Norwida konstrukcji z dywizem, które w zeszytach są specjalnie wyodrębniane.

Powyższe uwagi można znacznie poszerzyć poprzez analizę znaczeń i porównanie poszczególnych haseł. Uczynili to autorzy we fragmencie wstępu *Obserwacje dotyczące Norwidowskiego słownictwa estetycznego* (s. VII-XIII). Dzięki kompletnym materiałom z całej twórczości Norwida odkryto nienotowane dotąd w słownikach neosemantyzmy, np. artyzm w znaczeniu 'sztuka, jej wytwory', *estetyka* w znaczeniu 'sztuka, artyzm', *sztuka* – 'praca stanowiąca symboliczną ekspresję przekonań i uczuć religijnych; jej wytwory' oraz 'zachowania o wysokiej wartości moralnej, zazwyczaj powiązane z religijnością człowieka i nadnaturalną inspiracją'. Chronologiczny układ cytatów umożliwił przedstawienie ewolucji poglądów estetycznych Norwida. Okazuje się, że w latach pięćdziesiątych podstawowym pojęciem dla estetyki Norwida było piękno, natomiast w latach sześćdziesiątych nastąpiło przesunięcie ku oryginalności. Wyraźnie też zarysował się związek sztuki z sacrum, z wartościami moralnymi, z miłością. Kompletna kartoteka pozwala też na sprostowanie lub uściślenie wielu poglądów formułowanych na wrywkowych materiałach. Dotyczy to np. poglądu K. Wyki o pozytywnym nacechowaniu słowa *sztukmistrz*, które występuje u Norwida także w kontekstach neutralnych, a nawet nacechowanych negatywnie.

Omawiany wstęp przynosi też syntetyczny przegląd badań nad myślą estetyczną Norwida (s. I-V). Zamykają go następujące wnioski:

Studiując teksty Norwida, wnikając w znaczenia słów odnoszących się do estetyki, nabiera się przekonania o wielkim znaczeniu tej dziedziny myśli dla całości poglądów pisarza. Był on twórcą szczególnie głęboko odczuwającym wymiar artystycznego powołania, chcącym powiązać i pogodzić sztukę z życiem, ze wszystkim, co praktyczne, codzienne – a jednocześnie zakotwiczyć ją w tym, co nadprzyrodzone, w wartościach najwyższych. Sądzymy, że wnikliwa analiza prezentowanego w tym opracowaniu słownictwa estetycznego może dopomóc w głębszym rozumieniu wielu różnych problemów związanych ze światopoglądem poety (s. XIII).

Na szczególną uwagę zasługują objaśnienia znaczeń. Zgodnie z przyjętymi założeniami, sformułowanymi w pierwszym zeszycie (s. XXI), autorzy dążą do posługiwania się prostym i jednolitym metajęzykiem. Znajduje to pełne potwierdzenie przy opisie znaczeń słownictwa estetycznego, np. *artysta* 'człowiek, który tworzy dzieła sztuki'; *estetyczny* 'związany ze sztuką, z pięknem'; *piękny* 'wywołujący dodatnie (często intensywne) przeżycia estetyczne'; *piękno, piękność* 'cechy przedmiotów, stanów rzeczy, które wywołują intensywne przeżycia estetyczne'.

Zgodnie też z przyjętymi zasadami kognitywizmu o zacieraniu się granic między zjawiskami rzeczywistości oraz między zjawiskami języka autorzy haseł nie włączają „na siłę” użyć wątpliwych, wieloznacznych, oscylujących między różnymi znaczeniami, lecz wydzielają je w osobne grupy, umieszczane na końcu opracowania, np. pod hasłem *oryginalność* wydzielono grupę 3. 'użycia nie sprecyzowane znaczeniowo'; wchodzi tu aż dziewięć cytatów na ogólną liczbę 29 użyć; podobnie przy *sztuce* wyróżniono grupę 7., obejmującą pięć cytatów o niesprecyzowanym znaczeniu. Konsekwencją tych założeń jest też przyjęcie w opisie znaczeń zasady aproksymacji, a więc opisu nie zawsze dokładnego, lecz przybliżonego, uzupełnianego określeniem

zazwyczaj; widzimy to np. pod hasłem *sztuka* w opisie znaczenia 5. ‘zachowanie o wysokiej wartości moralnej, zazwyczaj powiązane z religijnością człowieka i nadnaturalną inspiracją’.

W stosunku do tradycyjnych prac leksykograficznych norwidowskie zeszyty tematyczne wyróżniają się często „obecnością” autorów w opracowywanych hasłach. Przejawia się to m.in. w licznych komentarzach przy poszczególnych znaczeniach lub całych artykułach. Np. przy hasle *piękny* otrzymujemy kilka istotnych informacji o tym, że przeżycia estetyczne związane z tym przymiotnikiem odnoszą się do doznań wzrokowych, że często jest on wyrazem wewnętrznego poruszenia, zachwytu związanego z przeżyciem wartości moralnych, poznawczych, sakralnych itd. Podobnie wnikliwe obserwacje i komentarze znajdujemy przy innych hasłach, np. *oryginalny*, *piękny*, *styl*, *sztuka*.

Do zeszytu 4 weszło 117 haseł, obejmujących 1037 cytatów, w tym 73 hasła i 704 cytaty dotyczą problematyki wolności, a 44 hasła z 333 cytatami wiążą się z niewolą. W przeciwieństwie do zeszytu 3 omawiane tu hasła mają znacznie mniejszą frekwencję; powyżej stu użyć mają tylko dwa słowa: *wolność* (194) i *wolny* (139), a po kilkadziesiąt – pięć słów: *niewolnik* (80), *swobodny* (76), *niewola* (67), *swobodnie* (54) i *ucisk* (32); najliczniej są reprezentowane hasła jednocytatowe, obejmujące 41 przykładów. W tej grupie mamy osiem neologizmów: *całoswobodnie*, *niezależnomyślny*, *przewolny*, *rozniewolić się*, *uniewolnić się*, *wywalczać się*, *wywalczanie się*, *wyzwolać [się]*; ponadto *wywalczać się* jest reprezentowane przez dwa, a *własnoistny* przez cztery cytaty. Należy tu zaznaczyć, że w opracowaniu wszystkie neologizmy opatrzone komentarzami, wskazującymi na konteksty, sytuacje, a czasem też na budowę słowotwórczą. Niektóre komentarze są bardzo obszerne i niekiedy obejmują od 1/3 do 1/2 strony, np. *całoswobodnie* (s. 95) i *własnoistny* (s. 68). Czasem komentarz wskazuje na związek neologizmu z aktualną sytuacją, np. *rozniewolić się* ‘pozbyć się niewoli, stać się wolnym’ (s. 107) i *własnoistny* (s. 68) wiążą się z powstaniem styczniowym.

Obok neologizmów znajdujemy również wiele neosemantyzmów i modyfikacji znaczeń, które w komentarzach zostały wnikliwie zinterpretowane. Tak np. *samodzierstwo* nie oznacza u Norwida jedynowładztwa, lecz niezależną władzę wybranej przez lud rady państwowej (s. 63). Podobne przesunięcie znaczenia nastąpiło w przymiotniku *samodzierzny* (s. 62). Należy też zwrócić uwagę na interesującą modyfikację znaczenia czasownika *wyzwolić*, gdzie jeden cytat odnosi się do realiów życia codziennego, „ponieważ pani Izabella wyzwoliwszy ryciny moje z zapomnienia – umyślnego, dała im obieg wolny, przeto zostały sprzedane” (s. 96). Przesunięcia znaczeniowe występują przy wielu słowach, np. *oswobodzić* (s. 110), *zwolać się*, *zwolenie*, *zwolony* (s. 102-103).

Poza wnikliwym wyróżnianiem neosemantyzmów autorzy opracowania wykazują szczególną wrażliwość na Norwidowskie wartościowanie słownictwa, na jego pozytywne i negatywne nacechowanie. Jest to ważne dla lepszego zrozumienia tekstów poety, a także dla badań statystycznych. Tak np. bardzo negatywnie jest nacechowany rzeczownik *swawola*, którego wartościowanie podkreślają jeszcze połączenia typu: *chuć swawoli*, *wyuzdana swawola*, *zło i swawola* (s. 73). Czasem to samo słowo ma

różne wartościowanie; tak np. przymiotnik *samowolny* jest nacechowany ujemnie i dodatnio (s. 71-72), a przysłówek *samowolnie* w jednym cytacie jest nacechowany negatywnie, a w drugim jest raczej neutralny (s. 72). Różne wartościowanie ma też słowo *wolność* (s. 42).

Przy niektórych hasłach komentarze są obszernie, obejmują nawet 4-5 stron, np. *niewola*, *niewolnik*, *wolność*, *wolny*. Wskazują one na związki omawianych słów i ich znaczeń ze stosunkami społecznymi i politycznymi, wiążą je ze zjawiskami historycznymi i współczesnymi oraz z przeżyciami religijnymi. Czytelnik znajduje tu liczne informacje o żywym reagowaniu Norwida na aktualne wydarzenia i problemy, jak np. wybuch powstania styczniowego czy emancypacja kobiet. Tak np. z ośmiu użyć *autonomii* pięć pochodzi z 1863 r. i odnosi się do powstania styczniowego, a reprezentowana również ośmioma cytatami *emancypacja* wiąże się pięć razy z aktualnym wówczas problemem emancypacji kobiet. Analiza łączliwości doprowadza czasem do zaskakujących wyników, np. w konstrukcjach *wolności* z dopełniaczem podmiotowym rzadko występują połączenia: *wolność człowieka, ludu, narodu, osoby*, częstsze zaś są związki typu: *wolność druku, ducha, myśli, słowa*. Cenne też są informacje pokazujące, że niektóre słowa wiążą się tylko z określonymi tekstami, np. dwa razy użyta *samowładza* wystąpiła tylko w rozprawie *Słowo i litera* (s. 69). Stale też zwraca się uwagę na skłonność Norwida do etymologizowania, do docierania do pierwotnego znaczenia słów. Rzeczownik *rozwolnienie* np. powiązał poeta z *wolą* i *wolnościami* i użył go w negatywnie nacechowanym znaczeniu 'uczynienie zbyt swobodnym, nadużycie wolności (przekroczenie zasad, rozprężenie, dezorganizacja)' (s. 44-45). Również w tym zeszycie obowiązuje przyjęta zasada kognitywizmu i użycia trudne do zinterpretowania pozostają poza wyróżnionymi zakresami, np. w *niewoli* pozostało 15 cytatów nie dających się podporządkować wyróżnionym grupom (s. 132); podobnie przy słowie *wolny* (s. 20).

Publikowane w zeszytach tematycznych opracowania mają znaczenie nie tylko dla badania poglądów, języka i stylu Norwida, ale także szersze dla studiów nad polszczyzną XIX w. Szczególnie interesujące wyniki może przynieść porównanie słownictwa i frazeologii Norwida i Mickiewicza. Obok podobieństw i zbieżności znajdujemy tu często liczne różnice. W sferze najbardziej zewnętrznej dotyczą one np. frekwencji niektórych słów. Oto kilka przykładów: *artysta* (226:22)³, *estetyczny* (61:9), *harmonia* (122:26), *oryginalność* (29:3), *oryginalny* (40:25), *piękność* (67:77), *sztuka* (821:213), *sztukmistrz* (76:17), *wolność* (144:220), *wolny* (139:180) itd. Licznie występują też u Norwida słowa, których nie znajdujemy u Mickiewicza, np. *artyzm* (14), *artystyczny* (47), *estetyczność* (2), *estetyzm* (5), *piękno* (38), *stylizacja* (1), *stylizowanie* (1), *autonomia* (8), *emancypacja* (8), *niewolnictwo* (3), *samowładza* (2). Bywają też sytuacje odwrotne, np. u Norwida brak słów *despota* i *tyran*, które u Mickiewicza występują bardzo często (23 i 24 cytaty). Porównanie słownictwa

³ Pierwsza liczba dotyczy frekwencji cytatów u Norwida, druga u Mickiewicza. Por. *Słownik języka Adama Mickiewicza*. Redaktorzy Konrad Górski i S. Hrabec. T. I-XI. Wrocław-Warszawa-Kraków 1962-1983.

estetycznego wskazuje, że Norwid znacznie częściej niż Mickiewicz wprowadzał je do tekstów wierszowanych; dotyczy to m.in. słów: *artysta, estetyczny, estetyka, styl*, które występują wyłącznie w prozie Mickiewicza, podczas gdy u Norwida niektóre nawet często wchodzą do poezji. Zastępujące na szczegółowe zbadanie podobieństwa i różnice występują przy znaczeniach, w porównaniach oraz w związkach frazeologicznych. Przy tych ostatnich uderza odchylenie obu poetów od częstych w publicystyce 1. połowy XIX w. zwrotów *wybi(ja)ć się na niepodległość, na wolność*, których brak u Norwida, a Mickiewicz tylko raz wprowadził zwrot *wybić się na wolność* (t. X, s. 178).

Z walorami treściowymi zeszytów doskonale harmonizuje ich szata graficzna. Dotyczy to pomysłowego projektu okładki, starannej oprawy introligatorskiej, wyraźnej i czytelnej czcionki, przejrzystego układu materiału, co bardzo ułatwia lekturę. Pożyteczne też dla czytelnika są indeksy alfabetyczne utworów, wykazy skrótów tytułów oraz układ chronologiczny utworów. Wydaje się, że byłoby pożyteczne podanie w kolejnej publikacji informacji o dotąd wydanych zeszytach i ewentualnie o planowanych w przyszłości.

Kończąc przedstawianie zawartości dwóch ostatnich słownikowych zeszytów tematycznych, pozwalam sobie na refleksję bardziej osobistą. Pracą słownikową zajmuję się już prawie 50 lat, opanowałem więc jako tako warsztat leksykograficzny, znam towarzyszące tej pracy trudności i rozmiary wysiłku koniecznego do ich przezwyciężenia. Działalność Pracowni Słownika Języka Cypriana Norwida obserwuję od wielu lat, czytam liczne – również poza zeszytami – publikacje i jestem pełen podziwu, uznania i szacunku dla Zespołu, który mimo ogromnych trudności nie poddaje się i z uporem kontynuuje prace. Podziw mój wzbudza również doskonała, niemal perfekcyjna znajomość utworów Norwida, widoczna we wszystkich publikacjach, oraz emocjonalny stosunek do poety i jego twórczości. To wszystko upoważnia do przekonania, że najbliższe lata przyniosą dalsze, równie piękne i pożyteczne prace.

Piotr Chleboski – O PRZYGODZIE Z ZAGADKOWYM RĘKOPISEM

Juliusz Wiktor G o m u l i c k i. *Kępa niezapominek. Przygoda z zagadkowym rękopisem Norwida*. Podkowa Leśna 1996 ss. 98.

Niewielka książeczka Juliusza Wiktora Gomulickiego pt. *Kępa niezapominek. Przygoda z zagadkowym rękopisem Norwida* zaintrygować może już samym tytułem. Utrzymana w konwencji przygodowo-sensacyjnej (zgodnie z tytułowym wskazaniem), sprawnie i żywo napisana, zachęca do lektury. Wybrany przez edytora *Pism wszystkich* sposób prowadzenia myśli – co warto podkreślić – nie umniejsza rangi tej publikacji, której obok popularyzatorskich trudno odmówić też i naukowo-edytorskich ambicji. I choć autor nie unika licznych rozgałęzień i sztucznych dygresji, najczęściej